

INFLUÈNCIA EUFÈMICA QUE PRIVA SOBRE EL SISTEMA: LA CONJUGACIÓ PRONOMINAL DE VERBS DE FUNCIONS FISIOLÒGIQUES

És prou sabut, i ben natural alhora, que els camps semàntics de la defecació i de l'evacuació urinària són plens de mots satèl·lits. I és natural, perquè n'hi deu haver pocs que, com aquests, siguin, d'una banda, propensos a l'eufemisme, i de l'altra, a la blasfèmia i a l'humor més o menys punxent.¹

D'entre els succedanis eufemístics dels verbs que més cruament i clarament serviren per a expressar aquestes funcions, són especialment interessants, per la interferència que em sembla que s'ha produït entre llurs construccions sintàctiques respectives, els que procedeixen d'una mateixa mina, molt correntment explotada per treure'n succedanis de tota mena: vull dir els mots de significat més general que el que hom vol substituir. En el nostre cas, per un cantó, el verb actiu més general de tots, *fer*, acompanyat de complements que, adés per llur caràcter infantil semblen rebaixats d'una bona part de llur lloredesa, adés són pronoms que, pel sol fet d'ésser-ho, ja avalen la «bona intenció» eufemística del qui parla, que els empra prou clarament per tal de defugir els noms corresponents: *fer pipí*, *fer-s'ho (tot) a les calces* o bé *al llit*, etcètera. Per un altre cantó, els verbs que, també de manera general, indiquen alguns dels resultats inherents a les funcions esmentades: *embrutar* i *mullar*, més o menys respectivament.

Ara: en aquesta accepció eufemística, *mullar* serva la seva construcció habitual («mullar els llençols, el matalàs i tot; les calces, els pantalons») i només minoritàriament apareix conjugat en forma pronominal («mullar-se els pantalons») i encara de manera que el reflexiu corresponent hi té un caràcter simpatètic ben clar, com en qualsevol altra construcció similar, ço és, que

1. Bé que el present estudi ha estat fet amb material fonamentalment tret del català, no cal dir que força coses de les que seguiran podrien aplicar-se *mutatis mutandis* a d'altres llengües, especialment les romàniques peninsulars. En principi, però, no hi faré referència, en part per la meua manca de preparació o de sentit idiomàtic propi, en part perquè és tot just la llengua catalana l'assenyalada com a objecte d'aquest recull en homenatge del qui en fou el codificador.

igual podem percebre aquest darrer exemple amb un *mullar* no eufèmic, sinó real, parlant de qui se'ls ha mullat amb aigua (= 'ha mullat els seus pantalons amb aigua') o amb qualsevol altre líquid exterior al cos.

Per contra, la construcció típica de l'altre verb en aquest paper eufèmic és la pronominal,² i tant ho és, que el reflexiu hi és en plena funció d'objecte directe, de manera que les coses exteriors al cos i que queden també sollades per llur contacte amb aquest vénen quasi sempre en construcció locativa: «... al llit; a les calces, als pantalons».³ Fins al punt que aquesta construcció *objecte reflex + exterior locatiu* pot arribar a permetre distincions significatives: jo reconec que, si sento dir a baix al carrer: «Pobret! S'ha embrutat a estudi!», no sabré, de cop, si l'ús és eufemístic, o bé si el nen ve brut, per exemple, de guix o bé de tinta; però confio que se'm reconeixerà també que la nostra consciència idiomàtica distingeix habitualment entre «s'ha embrutat a les calces» i «s'ha embrutat les calces», eufemístic quasi sempre el primer i quasi mai el segon. Àdhuc un «embrutar-se al llit» deu ésser de bell antuvi eufemístic, i ho és indiscutiblement per poc que el context hi ajudi: «Pobra dona! Ahir se'ls va embrutar al llit i tot»; gosaria dir que cal absolutament un context contrari perquè se'ns acudeixi el significat directe, per exemple, si continués la frase anterior així: «com que quasi no hi veu; prou que li ho van dir que anés amb compte, que era pintat de fresc! quan se'n van adonar, ja anava tota enllefrissada...».

D'aquesta mateixa mena pot haver estat en el seu origen el reflexiu que acompanya els verbs propis i grollers en llur conjugació pronominal. Efectivament, llur qualitat de verbs que poden produir una brutícia era prou clara ja en llatí, quan Catul pogué aplicar el més obscè de tots als *Annals de Volusi*.⁴ Ben cert, però, que, en principi, tothom un xic conscient tracta d'evitar en el seu cos aquestes llordeses. D'ací que les corresponents conjugacions pronominals hagin pogut semblar oposades a les no pronominals per a indicar la involuntarietat o bé la inoportunitat del funcionament orgànic en aquests casos. Aquesta noció bàsica de l'oposició no és explícita als nostres Diccio-

2. Ben entès, quan no dóna lloc a un guirigall de pronoms per la presència d'algun altre que té dret a ésser-hi: «Té el nen, que m'ha embrutat» pot ésser més freqüent que no pas «... que se m'ha embrutat». Cal reconèixer, però, que només aquesta darrera expressió — on *me* ja no és directe, sinó d'interès, havent recuperat el paper de directe el *se* — és l'única no ambigua d'aquestes dues; la primera igual es podria dir sense valor eufemístic, per exemple, d'una criatura que hagués embrutat el vestit del qui l'aguantava amb una de les seves sabates, poso per cas.

3. Idènticament, en accepció eufèmica, el sinònim *sollar*, cf. *DCVB*, s. v.; rar, però hi és donat com a dialectalisme valencià i amb un sol exemple, arcaic.

4. Admirablement «poit» pel malaguanyat Dr. Joan Petit en la seva traducció de la «Fundació Bernat Metge»: «carta ... empastifada». Ben cert que això és el que hi vol dir el fastigós participi: que són papers sollats («puercos» tradueix justament Miquel Dolç en la «Colección Hispánica»), i no pas defecats, ni tan solament amb matís metafòric d'aquest verb.

naris de Fabra ni d'Alcover-Moll; hi és, però, fins a un cert punt implícita en els exemples que proposen de l'una i de l'altra construcció: tothom s'ho podrà pensar, en llegir-los, i més quan no se'n dona cap interpretació explícita. Ben explícita — i repetida —, per contra, als lemes corresponents del *Diccionari de uso del español*, de M. Moliner.⁵ Oposicions del tipus «orinar-se al llit mateix / orinar al llit mateix» semblarien poder donar-li raó; hom diria allò primer d'un malalt que no pot retenir la seva evacuació, mentre que això segon ens faria pensar més vegades en un a qui convé de bellugar-se tan poc com pugui, i que per això evacua tot jaient. Que la involuntarietat o la inoportunitat hi és, però, secundària, conseqüència de les ganes normals de netedat, ho palesa, malauradament, una altra colla d'exemples que no cal pas fer retret als lexicògrafs de no haver triat per a llurs obres: els renecs. Em penso que també jo em puc dispensar d'exemplificar, i que tothom em reconeixerà que llur formulació pronominal és absolutament majoritària — jo hauria de dir àdhuc absoluta del tot, pel que fa als que m'ha tocat de sentir —, i de llur involuntarietat... ja en jutjarà Nostre Senyor mateix quan en serà hora.⁶ Cal reconèixer que l'ús del pronominal a les blasfèmies és definitivament comprovant fins i tot dins una consideració estructural binarista. Ço és, que no s'hi valdria de dir que l'oposició d'aquestes dues formes, l'activa i la pronominal, és privativa i que el terme no caracteritzat podria ésser tot just el pronominal, el qual, així, podria indicar, com li pertocava, involuntarietat en el seu valor negatiu, i no-referència a la voluntarietat en el seu valor indiferent. Perquè, certament, si aquesta oposició binària és privativa — i a mi em sembla ben bé que sí que ho és —, la distribució dels membres

5. Madrid, Gredos, 1966-1967, s. vv.

6. Completament pronominals també totes les deformacions que n'eviten, sigui la malícia, sigui la grolleria: totes comencen per *me*, tret que es formulin ja una mica com entre dents, com si de bo de bo hom se'n retingués o bé ho fes veure, cosa freqüent en aquest tipus de succedani i pel fet mateix de recórrer-hi. Que em sigui permès, altrament, d'esmentar — procedent d'un record d'infantesa — un succedani de molt altra mena: «embrutar-se en Déu» se'm clavà a l'orella de tantes vegades de sentir-ho en un sermó antiblasfematori, la data del qual no puc fixar només que relativament, calculant que el predicador, el P. Joan Torrents, CMF, fou assassinat durant la guerra civil, i que mal me'n recordaria — i qui sap si ni tan sols m'hi hauria fixat — si hagués estat abans dels anys 30. La clara intenció eufemística del predicador — era també del nostre Camp tarragoní, de la Secuita, si no m'erro — degué ésser copsada per tots els vilaplanencs que l'escoltàvem, tot i que no tinc record d'haver sentit mai cap renegaire — ni dels que es «correixen» ni dels que voluntàriament eviten la grolleria — recórrer a aquest verb, d'altra banda tan usual com a succedani en contextos no imprecatoris. Tampoc no em recordo d'haver corroborat, ja de més gran, l'ús d'aquell eufemisme o d'algun altre de semblant des de la trona; bé que haig de reconèixer que, del acabament de la guerra ençà, la major polidesa evident de la nostra llengua ha fet cada vegada més escadussers els sermons antiblasfems, àdhuc a la ruralia. Trobo, això sí, que, per molt que fos un recurs personal del P. Joan, cal reconèixer-li una ben perfecta construcció gramatical, del tipus de les ací esmentades d'objecte reflex + objecte exterior amb preposició clara-ment locativa.

és completament oposada: justament el no caracteritzat és la forma activa, que es pot emprar amb l'un significat i amb l'altre en un mateix verb i en contextos similars, ço és, que no és condicionada pel lèxic, com ho fóra en el cas que només es pogués referir a la voluntarietat quan es tracta de renecs. No cal anar gaire lluny per demostrar-ho: n'hi ha prou amb fer memòria dels exemples de la nota 2, on *embrutar* \pm *embrutar-se*; o bé comprovar com, de les dues expressions oposades més amunt, referents a una evacuació al llit, és la segona, de forma activa, la que podria significar ambdues miccions, la voluntària amb el seu valor negatiu, i la involuntària amb l'indiferent.

Exclosa, doncs, la possible noció bàsica de la voluntarietat, encara restaria pensar si en els pronoms que poden acompanyar aquests verbs hom hi podria veure una variant de la voluntarietat mateixa: la que recordaria allò que les gramàtiques gregues anomenaren «veu mitjana *dinàmica*», que els moderns han assenyalat com a valor del flexiu en expressions com ara *menjar-se*, *estudiar-se*, *aprendre's*, *saber-se*.⁷ Sortosament, però, no caldrà maldar gaire per convèncer de la inadequació d'un valor d'aquesta mena a una oposició que recau en uns verbs on l'activitat del subjecte és pràcticament única i no pot ésser compartida i on, si m'ho feu dir, no sembla haver-hi sensacions comparables a les del «regodeo» del *comerse* que diem fa poc, ni a les d'intensitat i perfecció que hom ha descobert als altres allí esmentats.

Només que, quan rondem pels volts d'una intensitat que pot conjugar-se amb la perfecció, ens trobem en un terreny relliscós, dins les categories verbals catalanes: el de l'aspecte. Amb una ullada a les nostres gramàtiques habituals n'hi ha prou per a comprovar com n'és de relliscós: el més corrent és que hom no s'hi aventuri; la por de caure o bé d'enfargar-s'hi és la que, en general, ha guardat la vinya en aquest cas.⁸

Ací, però, on ja no ens vindrà d'una ardidesa més o menys, ens hi podem ficar. Bé que — un xic paradoxalment, si ho voleu — hi passarem més fàcilment si abans donem un tomb per les construccions amb l'altre dels succeïdants anunciats al començ. Ben segur que l'ús de *fer* representa, de cop, una

7. Alguna expressió castellana del tipus de «comerse tres perdices», o quelcom així de suculent, ha fet parlar els gramàtics d'aqueixa llengua de matís de «regodeo» i tot. Jo trobo, però, que el refocillament el forneixen més aviat les perdis que no pas el *se*, i que l'exemple s'escau ben adient al costat dels altres que he citat. Gosaria dir que en castellà és encara més abundant aquesta construcció amb el matís suara esmentat, d'una major participació del subjecte; dels meus col·legues Drs. M. Fernández-Galiano i M. Alvar tinc recollides, respectivament, «en un día me lo escribí» i «me hice un artículo de diez columnas» (la darrera, datada: 12-IX-1960).

8. He repassat amb bastant de compte la darrera edició (Teide, sense any) de la normativa de Pompeu Fabra, la històrica i l'expositiva d'A. M. Badia i Margarit i la també històrica de F. de B. Moll; em sembla que honradament cal reconèixer el que dic a dalt: tret del que pugui hom voler veure en els temps compostos, l'aspecte del verb català deu ésser prou poc sistemàtic com per a no poder-li fer lloc a les gramàtiques.

bona complicació en aquestes qüestions; al capdavant, però, tinc fe que podrà servir força per a aclarir-les.

En principi, l'ús de *fer*, verb general, en accepció restringida d'«excretar» és justificable pel caràcter de «producció» que té la matèria excretada; i es troba ben registrat als diccionaris i amb força exemples: *fer sang*, *fer una pedra*, etc.⁹ La tendència eufèmica ha arribat, de vegades, a la màxima braquilogia amb aquest verb: «Es va empassar un botó, però l'endemà mateix el va fer». Fins ací, però, l'interès d'aquest ús fóra més aviat de caràcter semàntic que no pas gramatical en sentit estricte.

Però, un cop el parallelisme amb els verbs propis de les evacuacions ha pogut contaminar-li la construcció pronominal, ja són figures d'un altre paner: la interpretació deixa automàticament de poder ésser com abans i, de trascantó, tampoc no resulta paral·lela a la dels verbs propis, almenys pel que fa al seu origen. Llavors, la substitució afecta de ple el sistema gramatical mateix, que difícilment l'hauria pogut admetre si no hagués estat per aquesta tendència a l'eufemisme, que ha fet calcar la construcció anterior amb els mateixos elements, ben segur que sense advertir que quedaven capgirats. Vull dir que, per exemple: «El nen s'ha fet pipí», començà calcant la construcció pronominal del verb propi, que hem vist més amunt. Bé, però, el calc dona lloc al següent canvi interpretatiu: allí, el pronom era complement directe: l'objecte sollat per l'evacuació. Ací, en canvi, no ho pot ésser, per la simple raó que ja ho és el segon terme de la perífrasi. Llavors ja el tenim llençat a un gorg, com alguns altres que esmentaré després, d'on difícilment reeixirem a treure'l amb vida, ço és, mantenint-li algun dels valors que etimològicament li pertocarien. Directe, no ho pot ésser; indirecte ('fer-ne a si mateix') faria ben bé riure; d'interès — més ben dit, en aquest cas, de perjudici — potser trobaria algun defensor, el qual, però, faríem callar de segur només pregant-li de fixar-se en la possibilitat d'un: «Té el nen, que se m'ha fet pipí», on es veu ben clar que el complement d'interès veritable és el *me*; simpatètic, no diré que ni pensar-hi, però sí que, en tot cas, per no pensar-hi més, un cop comparat amb les autèntiques construccions simpatètiques de *fer*: noteu, efectivament, que la nostra consciència idiomàtica distingeix del tot entre *fer sang* en el sentit que suara dèiem (per la boca, per evacuació) i *fer-se sang*: aquest és el gir amb pronom simpatètic de bo de bo, que contraposa bé un 'fer (sortir) sang de si mateix' a «fer sang al contrincant» = 'fer (sortir) la sang d'un contrincant'. Aquestes sí que són coses ben paral·leles a les d'interès del tipus de «donar-se un cop» i de «fer-se mal» en general.

Si algú dubtava encara d'aquestes negatives a admetre un dels valors

9. Vegeu Diccionari Fabra i DCVB, s. v.

sistemàtics del pronom, n'hi hauria prou, ben segur, de preguntar-li si n'escau cap a d'altres construccions amb *fer*, tan generalitzades en català, que han eliminat pràcticament tot verb propi: les referents a l'expulsió de flatulències, on les perífrasis amb *fer-se* són més freqüents que les amb *fer* tot sol.¹⁰ Què hi farien ací les motivacions d'interès — o perjudici — i la simpatètica? Encara més: la construcció pronominal surt, per fi, també en tres altres perífrasis amb *fer* (certament que, en dues d'elles, no tan sovint com l'activa pura — al revés del que passava amb els noms de flatulència darrerament alludits —, però tampoc no gens excepcionalment) que corresponen a tres actes reflexos tan innocents com vulgueu i tan poc perjudicials per a la netedat pròpia i la del proïsme, bé que també considerats poc polits, com són *eructar*, *badallar* i *esternudar*: *fer(-se) un rot, un badall, un esternut* (o bé més esternuts o badalls o rots).¹¹ Que el pronom ací no hi és per a marcar el caràcter reflex d'aquestes accions és prou clar atenent a la no existència dels corresponents sintètics **eructar-se*, **badallar-se* i **esternudar-se*; així com pel fet que he esmentat ara mateix a la nota II: els xiscles, per exemple, poden ésser tan involuntaris com un badall; tot i això, hom no ha arribat pas a una doble construcció que hauria pogut ésser útil, distingint **fer-se un xiscle* = 'deixar-lo escapar' d'un oposat *fer un xiscle* = 'xisclar voluntàriament'.

Quina és, doncs, la violència que aquestes construccions pronominals fan contra el sistema general, organitzant-se en un de marginal que fins ara només he delimitat negativament, en dir que no és reflexiu directe ni indirecte, ni d'interès, ni simpatètic? Que em llegui, abans de posar-m'hi, de plantejar encara una pregunta més fonamental, a tall de prova de jugar ben lleialment: en quin grau aquestes construccions defugen el sistema del valor dels

10. Fins al punt que ja quasi es podria dir que en són l'expressió pròpia, si ho enfoquem amb l'estructuralisme binarista que hem fet servir més amunt: caracteritzats per al significat d'expulsió, davant uns actius que recullen, negativament, els altres valors, i, indiferentment, també el sentit dels pronominals: «Aquest home algun dia farà un pet», ho referiria jo immediatament a alguna persona molt grassa, sobretot que s'hagués engreixat molt en poc temps i de la qual em volguessin dir, humorísticament, que algun dia explotarà el que té sota la pell, perquè la carn ja no li hi cabrà. «Fer una llufa» em donaria, de seguida, els dos sentits metafòrics del complement: objecte de burla i cosa no reeixida, esguerrada. Res d'això, és clar, no se m'acudiria amb els pronominals: els referiria immediatament a les ventositats.

11. D'altres perífrasis de produccions no despectives, més espirituals, per dir-ho així, com són les de la veu, no admeten la construcció pronominal: «fer un xiscle, un crit, un esgarip». Tampoc, és clar, les que tenen un *fer* que, ben mirat, no és de producció d'una cosa, sinó d'imitació de quelcom: «fer l'ànec», per 'vomitar'. Ací és ocasió, encara, de fer fugir algun escrúpol que podria quedar en perífrasis amb el *fer* d'imitació, que s'oposen de vegades al *fer* pronominal, predicatiu: «fer l'animal» és imitar un animal, 'fer animalades'; mentre que «fer-se el distret» té un *se* ben sistemàtic, per tal com vol dir 'fingir-se distret', amb un *se* complement directe i un *el distret* predicatiu d'aquell. El castellà ho explota amb força traça amb un mateix mot, per exemple «hacer el tonto» = 'fer nicieses' ≠ «hacerse el tonto» = 'fingir-se neci, simular que hom no entén'.

reflexius? ¿Que potser només en un estadi d'idiolecte, o, a tot estirar, de dialecte comarcal o mig-regional, com ara, per exemple, la construcció d'*estimar* amb un complement pronom personal, la qual, a casa nostra — i em penso que en grans porcions del català oriental —, oposa en el significat un *l'estimo* a un *me l'estimo* (**me l'estimo* i **te m'estimo* són tan inusitats l'un com l'altre), mentre que *l'estimo*, raríssim entre nosaltres, ens fa de seguida so d'occidental o bé pren un sentit d'afecció o valuació, diferent del d'amor en general i, sobretot, de l'intens? Sembla que no, sinó que ací tenim un ús a tota la conjugació de qualsevol persona d'aquests verbs, i vàlid per a tot el domini lingüístic. Però potser hom dirà que no deu ésser res més que una oposició lèxica, on, dins els usos d'un mateix verb, la construcció pronominal en fa una espècie semidiferent, de vegades amb règims distints, del tipus «recordar-se de quelcom» i «recordar quelcom», amb una certa diferenciació semàntica i tot, com és el cas de *confessar-se* i *confessar*, el primer, sempre sacramental, el segon per als altres usos,¹² cosa ben natural en un verb com és *fer*, el significat general del qual l'ha condemnat a una polisèmia tan crescuda, que va bé de posar-hi una mica de remei amb construccions més o menys diferents... Doncs, tampoc!, perquè és ben clar que les esmentades perífrasis pronominals amb *fer* en els sentits ací estudiats no es queden aïllades gens ni gota (com és, en canvi, el cas de *confessar-se*: la diferència 'sacramentalment ≠ no sacramentalment' no és recollida en cap altra parella de construccions simètriques, cf. «casar-se per l'Església» i «casar-se pel civil»), sinó que s'agrupen perfectament amb la colleta dels verbs dels quals són succedanis, on els pronoms han acabat per deixar també d'ésser necessàriament sentits com a directes, i hi poden valer el mateix que en les perífrasis amb *fer*. Tenim, doncs, un autèntic sistema marginal. Si molt petit o no tant, ja ho aclarirem abans d'acabar.

Per ara, toca primer de resoldre positivament la qüestió del valor de la noció bàsica que fonamenta aquest sistema satèl·lit, divergent del general i etimològic dels reflexius. Per a mi, aquesta oposició — binària, com ja he dit més amunt — és aspectual: les formes pronominals, que en són les caracteritzades, hi expressen sempre la puntualitat; les no pronominals poden expressar la duració o ésser-li indiferents. La demostració em sembla prou fàcil: les formes pronominals presenten totes les característiques dels verbs que són típicament puntuals per llur sentit lèxic. Per exemple: el «temps»

12. No cal dir que, tot i semblar-me només lèxica, aquesta oposició és també binària de mig a mig: hom només *es confessa* sacramentalment, *confessa* davant el jutge, etc.; però també pot *confessar* sacramentalment (més freqüent aquest ús en castellà, que té la mateixa oposició). *Confessar-se* a algú fora del sagrament adquireix immediatament un sentit metafòric de 'revelar la intimitat pròpia' (em sembla que també ho sento dir més als castellans).

fonamentalment duratiu — l'imperfet d'indicatiu — hi assoleix, si no hi ha indici en contra¹³, un valor iteratiu (compareu *saltava* o bé *disparava* amb *s'orinava* i oposeu-ho a *orinava*: habitualment, només aquest el diríem d'una evacuació sola; a l'altre hi esperem un «cada dia, cada dos per tres, etc.»). Un altre exemple: si es vol distendre la puntualitat projectant-la a cambra lenta, cal recórrer també a les perífrasis marcadament duratives amb *estar* o *anar*: «Atura't, que està disparant», dit d'un tirador que apunta amb molta lentitud, és paral·lel a «Pren-me'l, que s'està orinant», on les formes directes sense *estar* són ja pràcticament insòlites. No conec cap discrepància entre el funcionament d'aquests pronominals i el dels verbs puntuals típics.

Arribats ací, una darrera precisió: quin matís, d'entre els de puntualitat? Potser més d'un, i això encara serviria més per a comprovar que aquesta interpretació és encertada: de vegades, inceptiu (= 'escapar-se' l'evacuació corresponent: això ho ha pogut fer confondre amb la involuntarietat, tal com hem vist més amunt); més sovint encara (si no m'erro per voler-hi buscar un paral·lel massa calcat amb els matisos dels puntuals clàssics) perfectiu (= 'acte consumat, que ja no té remei'); més vegades, encara, però, complexiu (= 'acte enforat simplement' sense atenció al seu desenvolupament temporal).

Ara, si, al capdavant, aquesta interpretació s'esqueia d'ésser la correcta, no caldria posar-se'n les mans al cap. Aquesta transgramaticalització d'un valor oposicional, de reflexiu a aspectual, tampoc no quedaria aïllada; n'hi ha prou d'altres, i es complementen entre totes: *anar-se'n*, *sortir-se'n*, etc., inceptius, per un cantó; qui sap si *saber-s'ho*, *menjar-s'ho*, *aprendre-s'ho*, etc., perfectius, per un altre. Aquests verbs deuen haver fet cap a la puntualitat per raons distintes de les suggerides ací pels de funció fisiològica, i probablement distintes també entre ells mateixos.¹⁴ Llur conjunt, però, es relaciona

13. Queda exclòs, doncs, d'aquesta argumentació, l'ús d'aquest temps com a relatiu, simultani d'un passat — ús, per cert, tan freqüent —: «Té'l: m'ha semblat que s'orinava» és poc substituïble per «M'ha semblat que s'ha orinat».

14. Trobo que no seria adient de continuar fent jo ací equilibris agosarats per determinar-ho, quan sé que l'afer es troba en bones mans. Efectivament, del possible valor puntual dels pronominals de moviment me n'havia servit com d'un de tants exemples de transgramaticalització que proposava explicant Sintaxi llatina, a Madrid, des del primer curs que hi sóc, 1961-62, en casos on un element passa a sentir-se com a redundant, cosa claríssima en aquests exemples, tots ells, és clar, amb verbs intransitius, on el reflexiu sembla no poder tenir-hi la seva funció pròpia. Naturalment, treballava sobre exemples castellans, no sols perquè ho eren els oients, sinó perquè la sèrie hi és més llarga que no a cap altra llengua que ells i jo coneguéssim (*ir-se*, *salir-se*, *pasarse*, *venir-se*, *caerse*, *largarse*, *llegarse*) i més «pura», perquè no s'hi barregen els complements àtons derivats d'*inde* que mistifiquen la qüestió en els corresponents *anar-se'n*, *s'en aller*, *andarsene*, etc. Fàcilment se n'hi anaren afegint d'altres d'intransitius ja no de moviment: *morirse*, *dormirse*, *callarse*. Darrerament, una antiga alumna d'aquell curs 61-62, avui col·lega a la

bé, així, el sistema satèl·lit ací presentat, malgrat ésser marginal i divergent del general, no fóra pas tan petit com ens havia semblat de cop.

SEBASTIÀ MARINER I BIGORRA

Universitat de Madrid.

mateixa Universitat, la Srta. Rosa M. Francia, em documenta a la Rioja, d'on és nadiua, però fent-ho extensible també a Madrid, «la otra pavita ya se anda», ço és, 'l'altra criatura ja comença a caminar'. En principi, jo donava de la puntualització d'alguns de moviment l'explicació diacrònica basada en l'opinió del meu company Sr. Joan Bastardas, que l'ús pronominal de *plicare* era tot just el que l'havia dut al sentit de verb de moviment. N'havíem parlat moltes vegades: rebutjant les hipòtesis corrents sobre la metàfora marinera de plegar les veles, ell veia en els exemples del començament de la *Peregrinatio Egheriae*, «ut plecaremus nos ad montem Dei», un 'nos allegáramos al monte de Dios' — deixeu-m'ho dir en castellà, on hi ha un verb quasi calcat — de manera que el natural és la presència del pronom, mentre que la construcció absoluta de *plicare* → 'llegar' n'era una derivació posterior. El paral·lel de l'italià *giungere* i l'antitesis *partir(e)* (cast. fr. it.) no feien res més que donar-nos coratge: encara al vers cèlebre del Mio Cid: «assís parten unos d'otros como la uña de la carne» hi hauria hagut la construcció bàsica i originària. Per als verbs no de moviment, jo no havia gosat aventurar res fins al curs d'OFINES del 1968, on vaig proposar, sense gaire èxit entre els professors assistents, que els antics «dinàmics» del tipus *comerse*, *saberse*, *aprenderse*, etc., on el *se* havia estat originàriament d'interès amb gran probabilitat, havien pogut passar a aspectuals tot just perquè la intensitat de l'activitat del subjecte els feia fàcilment pensar com duts a terme; reconec que pesava damunt meu la ben coneguda relació especial entre el perfect grec i la veu mitjana corresponent: «ja ho sé», ho pot dir algú que 'endevena' de cop, sense atendre a un procés que arriba a la fi; «ja m'ho sé» només té dret a dir-ho qui ha suat per aprendre-ho. El relatiu fracàs serví, però, per a assabentar-me, per part dels professors hispanoamericans que hi participaven, que, tot i no haver-los parlat ningú mai a llurs països d'origen d'aquest valor aspectual, ells el sentien possible en llur consciència idiomàtica; i perquè els dos espanyols assistents hi oposessin, en canvi, com a anècdota, que, interrogats quan eren estudiants — dos anys endarrera — pel Dr. Rafael Lapesa, sobre la mateixa qüestió, pocs n'hi havia hagut, d'un curs de més de cent, que haguessin reconegut clarament que percebien valor aspectual. Havent sabut així, doncs, que l' eminent col·lega ho duu entre mans, no em resta sinó esperar el seu mestratge. Si he gosat tractar ací aquest altre grup de verbs, ha estat perquè no sé que ningú n'hagi donat notícia, i perquè em sembla que — sobretot per les perifrasis eufèmiques amb *fer* — l'ús català és més freqüent (cf., però, àdhuc a la literatura i fora del llenguatge infantil, «una vieja se hace pis», d'un novel·lista modern prou famós, el nom del qual el respecte a la vellesa m'estalvia d'esmentar).